

MEDIA DIMENSIONS OF SOCIAL AND POLITICAL DISCOURSE

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.3.26

Yuliia Kaliuzhna

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7646-976X>

National Institute for Strategic Studies, Ukraine

INFORMATION-IDEOLOGICAL FACTORS OF «SUBVERSIVE ACTIVITIES» AND DESTABILIZATION OF SOCIO-POLITICAL SYSTEMS (THE EXAMPLE OF SOUTHEAST ASIA COUNTRIES)

Юлія Калюжна

Національний інститут стратегічних досліджень, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ «ПІДРИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ТА ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ)

The paper explores the process of destabilization of the state socio-political system, its main stages and possible consequences of this process. Particular attention is paid to the concept of subversive activity, its types and consequences of its influence on society.

The author underlines key specific issues of the destabilization process of the state socio-political system, which was offered by a former KGB officer and a specialist in Soviet propaganda Yu. Bezmenov. This process includes four main stages, each one was discussed in detail in the research process.

Events that took place in the Republic of Indonesia and the Kingdom of Cambodia illustrate the internal and external mechanisms of demoralization and subversion activities, which were used to initiate and escalate socio-political conflicts in these countries.

Keywords: subversive activity, social system, socio-political conflict, destabilization of social system, destabilization stages, demoralization.

Вступ. «Підривна діяльність» (англ. «subversive activity» від лат. «subvertere» – повалення) – дії, спрямовані на незаконну зміну встановленого у даній країні громадського порядку, соціально-політичної системи, державного устрою, владних структур тощо¹. Підривна діяльність у всіх її формах та різновидах є інструментом досягнення політичних цілей з якомога меншим ризиком і витратами у порівнянні з відкритими збройними інтервенціями, економічними санкціями тощо. Чинниками підривної діяльності є чорна та сіра пропаганда, інформаційно-ідеологічні провокації, фінансові махінації, насильство та ін.

Єдино прийняттого юридичного визначення «підривної діяльності» не існує, хоча апіорі відомо, що таке визначення стосується норм конституційного права. У 1978 році тодішній міністр внутрішніх справ Великобританії Мерлін Ріс (Merlyn Rees) запропонував наступне визначення: «Підривна діяльність, як правило, вважається такою, що загрожує безпеці або благополуччю держави і покликана підірвати або повалити парламентську демократію політичними, політико-технологічними чи насильницькими засобами»².

¹ DOD Dictionary of Military and Associated Terms. *Department of Defense*.

<<https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>> (2020, квітень, 08).

² Spjut, R.J. (1979). Defining Subversion. *British Journal of Law and Society*, 6, 2, 254-261.

Особливою формою взаємовідносин між людьми є соціальні системи та інститути, які з комунікативної точки зору можна характеризувати як системи, спроможні «присвоювати» інформацію і конвертувати її в соціальні властивості та взаємовідносини, інші ресурси. Під певним кутом зору соціальна система може розглядатися як політична система й соціально-політична складова національної безпеки держави. При цьому слід взяти до уваги, що будь-яка система є елементом іншої, більш глобальної системи, закономірності якої визначають основні властивості та обставини розвитку власних підсистем.

З посиленням глобалізаційних процесів держави світу стають дедалі більш залежними одна від одної. Події (зокрема гострі конфліктні ситуації) в соціально-політичній системі однієї держави можуть позитивно або негативно відобразитись на соціально-політичних системах інших держав.

Саме тому детальні дослідження процесів дестабілізації соціально-політичних систем та основних «підривних» механізмів, що можуть бути використані для цієї дестабілізації, є вкрай необхідним для напрацювання механізмів реагування на подібні спецоперації та протидії цим актам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за темою дослідження. Науково-теоретичну базу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які досліджували зокрема соціальні і соціально-політичні конфлікти Т. Білецька, К. Боулдінг, М. Вебер, Т. Кільмашкіна, Л. Козер, Т. Парсонс, М. Пірен, С. Соколов та ін. Підривну діяльність з метою дестабілізації соціально-політичної системи досліджували у своїх роботах Ю. Безменов (Т. Шуман), Л. Бейлінсон, П. Блексток, Д. Бреннан, Ф. Кітсон, Р. Клуттербук, У. Розенау, Б. Хоффман.

Хід дослідження. Загалом будь-який соціальний та соціально-політичний конфлікт покликаний вирішити суперечності, що виникають у соціальній системі. Проте, в залежності від характеру конфлікту, який може бути як конструктивним, так і деструктивним, соціально-політичний конфлікт може призвести до дестабілізації та руйнування соціальної системи. Деструктивні функції та наслідки соціального конфлікту проявляються у випадку, якщо один з учасників конфлікту активно наполягає на власній позиції, не враховуючи або повністю ігноруючи інтереси опонента, або ж у випадку, якщо один з учасників вдається до аморальних засобів ведення боротьби, прагне психологічно принизити та дискредитувати супротивника¹.

Для ініціювання та ескалації соціально-політичних конфліктів можуть використовуватися різні методи, в тому числі інформаційно-психологічні механізми дестабілізації та деморалізації соціальної системи, підривна діяльність, диверсії тощо. Якщо більш детально розглянути саме поняття підривної діяльності, то її слід розглядати як невійськові та ненасильницькі засоби розпалення протиріч та заворушень у суспільстві, форму «ненасильницького тероризму»².

У. Розенау у своїй статті «Subversion and Insurgency»³ розділяє підривну діяльність на три основні категорії, які взаємопов'язані між собою:

1. Створення передніх груп (Front Groups) і проникнення в існуючі політичні партії, суспільні та неурядові організації, з метою маніпулювання ними, а також завоювання довіри суспільства, залучення нових прибічників та міжнародної підтримки, отримання нових ресурсів, підтримки інших політичних союзників⁴.

2. Проникнення в збройні сили, поліцію та інші державні установи, а також важливі недержавні організації (Infiltration) з метою отримання цінної та секретної інформації, а також поширення неправдивої інформації та впливу на політичні рішення⁵. Подібне вдале проникнення дозволяє також викрасти державні кошти, зброю, обладнання та ін., перенаправляти ресурси та дестабілізувати роботу державних органів⁶.

¹ Галаган, В.Я., Орлов, В.Ф., Отич, О.М., Фурса, О.О. (2008). *Психологія конфлікту*: навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання. Київ: ДЕДУТ.

² Ricklefs, M.C. (2001). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. Stanford University Press.

³ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

⁴ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

⁵ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

⁶ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

3. Створення громадянських заворушень за допомогою демонстрацій, страйків і бойкотів (Civil Unrest), які завдають руйнівного впливу державній владі та політичним інститутам¹. В свою чергу, нездатність придушити подібні акції протестів також матиме руйнівні політичні наслідки через нездатність держави виконати одну зі своїх основних функцій, а саме підтримання громадського правопорядку². Проте, надмірна реакція сил безпеки також може зіграти на руку терористам і повстанцям, підтверджуючи їх позиції стосовно репресивного характеру держави³.

Далі пропонуємо також розглянути механізми дестабілізації соціальної системи, запропоновані колишнім співробітником КДБ та спеціалістом з радянської пропаганди Ю.О. Безменовим (Т. Шуманом). У своїй книзі «Love Letter to America»⁴ на прикладі дій СРСР проти США автор сформулював чотири основні стадії диверсії та розкитування стабільного функціонування соціальної системи держави, кожна з яких передбачає конкретні механізми та засоби впливу на всі сфери життя суспільства. Проте, ми можемо відслідкувати використання подібних механізмів і для інших соціально-політичних систем та держав. Зокрема, Ю. Безменов виділяє такі стадії підривної діяльності:

Перша стадія – деморалізація. Ця стадія є найбільш довготривалою та розтягнутою у часі і займає від 15 до 20 років, тобто мінімальний час, необхідний для того, щоб виховати одне покоління студентів у цільовій групі та/або системі і обернути їх у ідеологію агресора⁵. Ціллю активних дій на даному етапі є зміна сприйняття реальності, розвиток та впровадження системи «подвійних стандартів»⁶. Основними механізмами є психологічна війна, ідеологічна агресія та відкрита та прихована пропаганда, використання «агентів впливу», поширення чуток, фейкові маніпулювання масовими демонстраціями та провокаціями та ін.⁷ Впровадження негативного впливу та ідей є ефективним та доведеним лише після тривалого проміжку часу, коли вони були сприйняті більшістю населення та починають змінювати світогляд нації та їх поведінкові особливості⁸. Процес деморалізації є незворотнім, єдиний шанс протистояти даному явищу – виростити нове покоління з новими цінностями, проте такий процес також займе від 15 до 20 років⁹.

Руйнівного впливу на стадії деморалізації зазнають такі сфери життя суспільства як ідеї та світогляд нації (релігія, масова культура, освіта), соціально-політична система, інститути державної влади (законодавство, забезпечення правопорядку, соціальні відносини, безпека, внутрішня та зовнішня політика), соціальне життя суспільства (населення, сфера охорони здоров'я, національні та етнічні меншини, трудові відносини тощо). Для суб'єкта дестабілізації необхідно, перш за все, дослідити ці сфери життя суспільства об'єкта дестабілізації і, в подальшому, повільно і поступово завдавати впливу на ці сфери, використовуючи агентів впливу, розповсюджуючи пропагандистську літературу та впроваджуючи деструктивні тенденції¹⁰. Прикладами таких дій можуть бути:

– створення нових релігій, релігійних напрямків та культів, їх розвиток та розширення, комерціалізація релігії тощо і, як наслідок, зниження прибічників державної та класичної релігії, поява культів, які пропагандують деструктивні настрої та тенденції, або ж, навпаки, повне руйнування релігії, пропагування атеїзму;

– створення нових течій у мистецтві, кіно, музиці, які несуть деструктивні настрої, деморалізують нове покоління;

– сприяти та нав'язувати перевагу нормативно-правової складової над моральною у процесі забезпечення закону та порядку, результатом чого стає недовіра населення до власної юридичної та законодавчої системи¹¹;

¹ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

² Clutterbuck, R. (1973). *Protest and the Urban Guerrilla*. New York: Abelard-Schuman.

³ Rosenau, W. (2007). *Subversion and Insurgency*. RAND Corporation.

<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, квітень, 08).

⁴ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁵ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁶ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁷ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁸ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁹ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

¹⁰ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

¹¹ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

– дискримінація за расовою та національною приналежністю, налаштування різних соціальних груп один проти одного, сприяння зіткненню соціальних меншин із соціальною більшістю;

– ослаблення нації в результаті пропагування культу шкідливої їжі та відчуження від спорту;

– збільшення кількості прав та свобод і зменшення кількості обов'язків для виховання безвідповідальних індивідів, які живуть за «законом джунглів»¹.

Як ми бачимо, механізмів та засобів впливу на соціальну систему досить багато, до того ж більшість з них є в повній мірі законними, в той же час досить складно відстежити первинного суб'єкта такого впливу.

Другою стадією є безпосередньо дестабілізація, яка може тривати від 2 до 5 років, в залежності від здатності соціальної системи мобілізувати власні сили для власного захисту та протистояння загрози². Основною ціллю диверсанта на даному етапі є внутрішні системи та інститути державної влади. Ю. Безменов зазначає першим симптомом настання стадії дестабілізації бажання населення держави привести до влади таких політичних діячів та політичні партії, які є харизматичними та обіцяють забезпечити більшу безпеку – не від зовнішніх ворогів та агресорів, а більше «трудова» безпеку, «вільні» соціальні служби та інші так звані «задоволення потреб»³. Однією зі складових даного етапу є участь мас (в особливості, нижчих верств населення) у процесі прийняття політичних рішень шляхом вираження протестів та демонстрацій, намагання віднайти найкоротші шляхи вирішення складних соціальних та соціально-політичних проблем⁴. При цьому, все більше влади отримують громадські комітети та утворення, які отримують все більше влади, поступово перетворюючи структури влади на тоталітарні⁵.

Третім етапом є криза, коли всі радикально налаштовані групи суспільства переходять до активних дій, намагаючись захопити владу якнайшвидше всіма можливими засобами⁶. Для переходу від стадії дестабілізації до стадії кризи сторона, яка здійснює диверсійні дії, може застосовувати наступні засоби:

– підтримка студентських та молодіжних рухів та страйків, масових демонстрацій та акцій протесту;

– провокування локальних соціальних конфліктів, пропаганда громадянської війни, війни за права і свободи тощо⁷;

– економічна та гуманітарна підтримка націоналістичних рухів⁸;

– антиімперіалістична пропаганда, поширення ідей розділення, автономії та підтримка сепаратистських рухів⁹;

– інтенсифікація ідеологічної диверсії, посилення інформаційно-психологічного впливу на всі сфери життя суспільства.

Дана стадія передбачає загострення революційної ситуації у суспільстві, при якій політична та соціальна криза може перерости в революцію. При цьому обстановка в суспільстві характеризується заворушеннями широких мас населення, пригнічених під час попередніх стадій, які намагаються боротися проти влади¹⁰. Передумовою виникнення революційної ситуації є загострення протиріч між старими та новими політичними та економічними силами держави¹¹.

¹ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

² Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

³ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁴ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁵ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁶ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁷ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁸ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁹ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

¹⁰ Солов'ян, В.С. (2014). Революційна ситуація в межах загальної моделі революції. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 14, 32-37.

¹¹ Солов'ян, В.С. (2014). Революційна ситуація в межах загальної моделі революції. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 14, 32-37.

В.І. Ленін у своїй роботі «Крах II Інтернаціоналу» визначив три основні характеристики, які описують кризову ситуацію напередодні революції:

1. Нездатність панівного класу керувати масами та зберігати власне положення у незмінному вигляді, криза «верхів», криза політики панівного класу¹;

2. Загострення до критичного рівня пригноблення нижніх верств населення, підвищення рівня бідності вище звичайного і, як наслідок, бажання цих класів змінити своє життя в кращий бік²;

3. Зростання рівня активності широких мас населення з метою впливу на політичні, соціальні та економічні процеси в державі³.

Останньою четвертою стадією процесу дестабілізації соціально-політичної системи є стадія нормалізації, проте відбувається вона вже на умовах сторони, яка проводила диверсію⁴. Запускаються процеси встановлення нового порядку та системи державної влади, відновлення сил забезпечення закону та порядку, створення «нових поліцейських сил», нових процесів регулювання економіки, політики та соціального життя суспільства. На даному етапі можливе втручання військових сил країни-диверсанта для «встановлення правопорядку та забезпечення захисту населення країни», а також регулювання процесу побудови нового державного устрою, вигідного для суб'єкта диверсії. При цьому, індивіди та соціальні групи, які були ініціаторами та рушійною силою революційних процесів, які критикують державний устрій, скоріше за все будуть усунені (ув'язнені, страчені тощо), як зайвий та непотрібний подразник соціальної стабільності⁵.

Прикладом описаного процесу дестабілізації соціально-політичної системи держави, зокрема етапу кризи, можна визначити події у ряді південно-азійських країн, в яких у другій половині ХХ століття проходили масові переходи до комуністичної та соціалістичної моделей. Після перемоги Комуністичної партії Китаю та проголошення Китайської Народної Республіки у 1949 р. в інших країнах Південно-Східної Азії почали поступово проходити зміни політичних режимів на комуністичні та соціалістичні. Даний процес був названий у західній теорії «ефектом доміно», відповідно до якої зазначалося, що достатньо одній країні в регіоні стати соціалістичною, за нею починають прямувати інші, і так вся Південно-Східна Азія «впаде під впливом комунізму»⁶. Це стало основним приводом вторгнення США в Північний В'єтнам, Лаос та Камбоджу і призвело до низки подальших подій.

Якщо розглянути події громадянської війни у Камбоджі, то можна виділити основні дестабілізаційні процеси в державі впродовж правління режиму червоних кхмерів. Після здобуття Камбоджею незалежності у 1953 році при владі залишився принц Нородом Сіанук, який був прибічником лівих сил та підтримував Китай. У 1966 році уряд Сіанука підписав угоду з Китаєм, який на той час підтримував Північний В'єтнам, стосовно присутності північно-в'єтнамських військ у Камбоджі⁷ та використання морського порту Сіануквіль для доставки їм військової допомоги. Проте, після виборів у 1966 р. проамериканський республіканець Лон Нол закликав північно-в'єтнамські війська залишити Камбоджу та заборонив використання морського порту Сіануквіль для постачання зброї та боєприпасів. Це призвело до того, що комуністичні сили держави, залишившись в опозиції, почали формувати повстанські загони під назвою «Червоні Кхмери»⁸. В 1970 році військові сили США та Південного В'єтнаму почали інтервенцію в Камбоджу для підтримання позицій правлячого режиму. Через місяць США змушені були залишити територію держави через посилення антиамериканських настроїв у світі, в той час як війська Південного В'єтнаму продовжили просуватися вглиб країни. Не дивлячись на допомогу іноземних держав,

¹ Ленин, В.И. Полное собрание сочинений. Том 26. *Крах II Интернационала*.

<<https://leninism.su/works/65-tom-26/2117-krax-ii-internacionala.html>>. (2020, квітень, 08).

² Ленин, В.И. Полное собрание сочинений. Том 26. *Крах II Интернационала*.

<<https://leninism.su/works/65-tom-26/2117-krax-ii-internacionala.html>>. (2020, квітень, 08).

³ Ленин, В.И. Полное собрание сочинений. Том 26. *Крах II Интернационала*.

<<https://leninism.su/works/65-tom-26/2117-krax-ii-internacionala.html>>. (2020, квітень, 08).

⁴ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁵ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

⁶ Leeson, P.T., Dean, A. (2009). The Democratic Domino Theory. *American Journal of Political Science*, 53 (3), 533-551.

⁷ Lipsman, S., Doyle, E. (1983). *Fighting for Time*. Boston: Boston Publishing Company.

⁸ Неофіційна назва комуністичної течії аграрного спрямування в Камбоджі.

«червоні кхмери» вже у 1971 році зайняли майже 70% території держави і стали основною військово-політичною силою країни.

У 1975 році Лон Нол пішов у відставку і червоні кхмери захопили столицю Пномпень. Номінальним головою держави вважався Н. Сіанук, проте він знаходився під домашнім арештом, а фактична влада перейшла до комуністів-маоїстів, яких очолював Пол Пот. Назву держави було змінено на Демократичну Кампучію, в країні встановлено політичну диктатуру. Протягом правління режиму «червоних кхмерів» було повністю знищено систему економіки та соціальних відносин держави. З 1975 по 1978 роки у державі спостерігалися масові порушення прав людини, що призвело до гуманітарної кризи¹. Механізми та інструменти політики, які застосовувалися під час правління режиму Пола Пота призвели до повної деморалізації, деградації та дестабілізації соціальної, політичної та економічної систем держави². Зокрема, слід звернути увагу на наступні реформи режиму «червоних кхмерів» та їх вплив на соціальне життя держави Камбоджа:

1. Сфера соціального життя суспільства: введення спеціальної лексики для спілкування; введення нового літочислення (рік приходу до влади «червоних кхмерів» було визначено як нульовий); знищено медицину у державі; масові страти серед громадянського населення, військових, які були прибічниками колишнього режиму, всіх інакодумців. Відповідно до дослідження американського історика Б. Кірнана впродовж правління режиму Пол Пота загинуло близько 24% населення Камбоджі або від 1,61 до 1,87 млн. чол.³ Близько 60% від цієї цифри загинуло в результаті страт. Масові етнічні чистки, зокрема серед народів Тям (Чам) та в'єтнамців.

2. Економіка та сфера трудових відносин: заборонена система торгових та грошових відносин, створення сільськогосподарських комун з 18-20 годинним робочим днем, трудове та економічне виснаження нації.

3. Зовнішня політика: повна політична ізоляція від зовнішнього світу; часткові дипломатичні стосунки з Албанією, Китаєм та Північною Кореєю.

4. Релігія та культура: заборона всіх релігій у державі, масові переслідування буддистських монахів; близько 95% буддистських храмів було знищено під час правління режиму «червоних кхмерів»⁴.

5. Освіта: заборонені іноземні мови та книжки, заборона читати та писати, окрім наказів та документів командування, знищення інтелігенції країни – вчителів, лікарів, вчених; знищено систему освіти, школи та ВНЗ були зачинені.

Всі ці заходи було спрямовано на фізичне та ідеологічне придушення інакодумців, повну деморалізацію та дестабілізацію соціально-політичної системи держави, економіка держави буда повністю виснажена, що підштовхнуло Пола Пота почати війну з В'єтнамом. Не дивлячись на масові повстання населення та інтелігенції Камбоджі, повалити режим «червоних кхмерів» вдалося лише у 1979 році після вторгнення військ В'єтнаму та захоплення ними столиці Пномпень. В країні було встановлено владу Народно-революційної партії Кампучії (НРПК), яка одразу відмінила всі антинародні закони та реформа і почала відновлення економічної та соціальної сфер життя суспільства⁵. Оскільки у НРПК не було власної постійної армії, присутність в'єтнамської

¹ Vale, Torres (1994). *Preventing Humanitarian Crises Through Peace-Building and Democratic Empowerment: Lessons From Cambodia*. <https://www.academia.edu/8887055/Preventing_Humanitarian_Crises_Through_Peace-Building_and_Democratic_Empowerment_Lessons_From_Cambodia> (2020, січень, 24).

² Vale, Torres (1994). *Preventing Humanitarian Crises Through Peace-Building and Democratic Empowerment: Lessons From Cambodia*. <https://www.academia.edu/8887055/Preventing_Humanitarian_Crises_Through_Peace-Building_and_Democratic_Empowerment_Lessons_From_Cambodia> (2020, січень, 24).

³ Kiernan, B. (2003). *The Demography of Genocide in Southeast Asia: The Death Tolls in Cambodia, 1975-79, and East Timor, 1975-80*. <<http://dev.gsp.yale.edu/sites/default/files/files/KiernanRevised1.pdf>> (2020, квітень, 08).

⁴ Baker, K. (2014) *The Worst World Disasters of All Time*. <https://books.google.com.ua/books?id=la4kBQAAQBAJ&pg=PT23&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> (2020, квітень, 08).

⁵ Бектимирова, Н.Н. (2019). Вглядываясь в прошлое: К 40-летию свержения режима «красных кхмеров» в Камбодже. *Вьетнамские исследования*, 2, 55-64.

армії їй забезпечувала підтримку та захист від озброєних угруповань «червоних кхмерів» на території країни. В той же час Китай надавав військову та економічну підтримку угрупованням «червоних кхмерів»¹. Впродовж наступних десяти років на території держави продовжувалися бойові дії. Повномасштабні військові операції поєднувалися з партизанською війною, диверсійними актами, які супроводжувалися з обох сторін пропагандою, інформаційною та психологічною війною, а також потужним дипломатичним тиском міжнародного співтовариства на новостворену, але здебільшого не визнану державу². Підписані у 1991 році Паризькі угоди були покликані завершити соціально-політичний та військовий конфлікт, який розгорнувся на території Камбоджі, проте його було завершено лише на папері, військові та політичні сутички між прибічниками офіційної влади та «червоними кхмерами» продовжували тривати³.

У випадку Республіки Індонезія ситуація склалася іншим чином. Після тривалої боротьби за незалежність держави проти Нідерландів у листопаді 1949 р. за результатами Гагської конференції круглого столу було створено Сполучені Штати Індонезії (квазі-незалежні території, які підпорядковувались Нідерландам) та відновлено Республіку Індонезія на чолі з Президентом Сукарно⁴. Проте впродовж першої половини 1950 р. переважна більшість штатів ввійшла до складу Республіки Індонезія, а під контролем Нідерландів залишилась лише західна частина Нової Гвінеї. З 1950 по 1957 роки в країні проголошено період «Ліберальної демократії», за якої влада президента обмежувалась і збільшувалась влада багатопартійного парламенту⁵. Проте наявність великої кількості політичних партій призвела до зниження політичної стабільності в країні через постійні конфлікти між ними, що підштовхнуло президента Сукарно до впровадження соціалістичних методів керування економікою та спрямування зовнішньо-політичного курсу на зближення з СРСР. У 1957 році Сукарно проголосив доктрину «Насаком» та впровадження періоду «Керованої демократії», відповідно до якої попередній парламент було розпущено та сформовано новий з лояльних до президента політичних партій, розширено президентські повноваження та обмежено роль органів законодавчої влади, відновлено конституцію 1945 р., ліквідовано пост прем'єр-міністра⁶. Проте, привілейоване положення комуністичної партії в державі викликало масові невдоволення серед крупних землевласників та мусульман, зокрема через впровадження земельної реформи та партійний контроль над економічними активами країни. Це викликало суспільні невдоволення, зокрема серед правих партій та частини військової верхівки, посилення антикомуністичних та антикитайських настроїв в суспільстві і призвело до загострення політичної кризи та революційної ситуації в державі в 1965 р.

Щоб завадити приходу до влади правих партій під керівництвом генерал-майора Сухарто з прокомуністично налаштованих офіцерів Національної армії було створено «Рух 30 вересня», який здійснив невдалу спробу державного перевороту в ніч з 30 вересня на 1 жовтня. Під час даного перевороту було вбито 6 генералів Генерального штабу індонезійської армії та після захоплення джакартської радіостанції об'явлено про відставку президента Сукарно. Проте вже 2 жовтня повстання було повністю придушене. Генерал-майор Сухарто був призначений новим головнокомандувачем та отримав право приймати будь-які заходи для підтримки безпеки в державі. Після цього почалась активна узурпація влади Сухарто та боротьба проти опонентів: в повстанні 30 вересня було звинувачено комуністичну партію і розпочато масштабну кампанію

¹ Бектимирова, Н.Н. (2019). Вглядываясь в прошлое: К 40-летию свержения режима «красных кхмеров» в Камбодже. *Вьетнамские исследования*, 2, 55-64.

² Бектимирова, Н.Н. (2019). Вглядываясь в прошлое: К 40-летию свержения режима «красных кхмеров» в Камбодже. *Вьетнамские исследования*, 2, 55-64.

³ Vale, Torres (1994). *Preventing Humanitarian Crises Through Peace-Building and Democratic Empowerment: Lessons From Cambodia*. <https://www.academia.edu/8887055/Preventing_Humanitarian_Crises_Through_Peace-Building_and_Democratic_Empowerment_Lessons_From_Cambodia> (2020, січень, 24).

⁴ Бандиленко, Г.Г., Гневушева, Е.И., Деопик, Д.В., Цыганов, В.А. (1992-1993). *История Индонезии (в трёх частях)*. Москва.

⁵ Ricklefs, M.C. (2001). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. Stanford University Press.

⁶ Другов, А.Ю., Резников, А.Б. (1970). Утверждение и кризис «направляемой демократии». *Национально-освободительное движение в Индонезии*. Москва: Наука, 237-292.

терору 1965-1966 рр. проти комуністів та етнічних китайців, які сприймалися як комуністи¹². В результаті цього Комуністична партія Індонезії була повністю знищена як політична сила.

У березні 1967 р. президент Сукарно пішов у відставку, а у березні 1968 р. генерал Сухарто був призначений новим президентом, з чого розпочалась його тридцятирічна диктатура, яка отримала назву «Нового порядку»³. Новосформований уряд розпочав масштабні реформи в усіх сферах життя суспільства. Було сформовано жорстку вертикаль влади, основну роль у якій відігравала армія. Зовнішньо-політичний курс Індонезії було кардинально змінено на зближення з США та країнами Заходу, в той же час спостерігалось охолодження у відносинах з СРСР, КНР та іншими соціалістичними країнами. В економіці було визначено курс на прискорений розвиток ринкових механізмів при активній ролі держави. У внутрішній політиці посилювався контроль за діяльністю всіх політичних партій. Диктатура Сухарто тривала до 1998 року, доки азіатська фінансово-економічна криза не викликала загострення соціальної напруги, що, в свою чергу, призвело до зміщення Сухарто з посади президента.

Висновки.

На прикладі громадянської війни в Королівстві Камбоджа та подій в Республіці Індонезія, які пов'язані з постійною зміною політичного курсу держави та боротьбою внутрішніх політичних партій за владу, ми можемо побачити причини та наслідки процесу дестабілізації соціально-політичної системи держави. Подібні механізми, в більш м'якій або, навпаки, жорсткій формі, були застосовані і в інших державах. В більшості випадків держава, на яку здійснюється вплив, не здатна самостійно протистояти агресору і потребує допомоги третьої сторони (держави або міжнародної організації), як це врешті рещт сталося в Камбоджі. Даний процес дестабілізації можливо попередити, якщо у соціальної системи (у даному випадку, держави або нації) є достатньо раціонального глузду запобігти диверсії на стадії деморалізації⁴.

Процес дестабілізації соціально-політичної системи можливо попередити на ранніх стадіях, що не вдалося реалізувати уряду Н. Сіанука в Камбоджі, і як результат, призвело до громадянської війни в державі, захоплення влади радикальною партією, геноцид населення, окупації країни сусідньою державою та втручання міжнародної спільноти у розв'язання конфліктної ситуації та постконфліктну стабілізацію країни.

У випадку Індонезії уряд Сукарно розширенням власних повноважень та нав'язуванням соціалістичного устрою викликав масові невдоволення серед населення та військової верхівки, що в результаті призвело до захоплення влади диктатурою Сухарто в результаті організованого повстання, масового геноциду серед сторонників комуністичної партії та встановлення армійської диктатури в державі на наступні тридцять років.

References:

1. Bandilenko, G.G., Gnevusheva, E.I., Deopik, D.V., Cyganov, V.A. (1992-1993). *Istoriya Indonezii (v trjoh chastjah)* [History of Indonesia (in three parts)]. Moscow. [in Russian].
2. Bektimirova, N.N. (2019). Vgljadyvajas' v proshloe: K 40-letiju sverzhenija rezhima «krasnykh khmerov» v Kambozhe [Looking back: The 40th anniversary of the overthrow of the Khmer Rouge regime in Cambodia]. *V'etnamskie issledovanija* [Vietnamese studies], 2, 55-64. [in Russian].
3. Halahan, V.Ia., Orlov, V.F., Otych, O.M., Fursa, O.O. (2008). *Psykhohohiia konfliktu: navchalno-metodychnyi posibnyk dlja pidhotovky mahistriv usikh form navchannia* [Psychology of conflict: a textbook for training masters of all forms of education]. Kyiv: DETUT. [in Ukrainian].
4. Drugov, A.Ju., Reznikov, A.B. (1970). Utverzhenie i krizis «napravljajemoj demokratii» [Adoption and crisis of "guided democracy"]. *Nacional'no-osvoboditel'noe dvizhenie v Indonezii* [National Liberation Movement in Indonesia]. Moscow: Nauka. [in Russian].
5. Lenin, V.I. Polnoe sobranie sochinenij [Full composition of writings]. Tom 26. *Krah II Internacionala* [Volume 26. The Collapse of the Second International]. <<https://leninism.su/works/65-tom-26/2117-krax-ii-internacionala.html>>. (2020, April, 08). [in Russian].

¹ Бандиленко, Г.Г., Гневушева, Е.И., Деопик, Д.В., Цыганов, В.А. (1992-1993). *История Индонезии (в трёх частях)*. Москва.

² Другов, А.Ю., Резников, А.Б. (1970). Утверждение и кризис «направляемой демократии». *Национально-освободительное движение в Индонезии*. Москва: Наука, 237-292.

³ Ricklefs, M.C. (2001). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. Stanford University Press.

⁴ Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama.

6. Solovian, V.S. (2014). Revoliutsiina sytuatsiia v mezhakh zahalnoi modeli revoliutsii [Revolutionary situation within the general model of revolution]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova* [Scientific journal of NPU named after M.P. Dragomanova], 14, 32-37. [in Ukrainian].
7. Baker, K. (2014) The Worst World Disasters of All Time. <https://books.google.com.ua/books?id=la4kBQAAQBAJ&pg=PT23&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> (2020, April, 08). [in English].
8. Clutterbuck, R. (1973). *Protest and the Urban Guerrilla*. New York: Abelard-Schuman. [in English].
9. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. *Department of Defense*. <<https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>> (2020, April, 08). [in English].
10. Kiernan, B. (2003). The Demography of Genocide in Southeast Asia: The Death Tolls in Cambodia, 1975-79, and East Timor, 1975-80. <<http://dev.gsp.yale.edu/sites/default/files/files/KiernanRevised1.pdf>> (2020, April, 08). [in English].
11. Leeson, P.T., Dean, A. (2009). The Democratic Domino Theory. *American Journal of Political Science*, 53 (3), 533-551. [in English].
12. Lipsman, S., Doyle, E. (1983). *Fighting for Time*. Boston: Boston Publishing Company. [in English].
13. Ricklefs, M.C. (2001). *A History of Modern Indonesia since c. 1200*. Stanford University Press. [in English].
14. Rosenau, W. (2007). Subversion and Insurgency. *RAND Corporation*. <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2007/RAND_OP172.pdf> (2020, April, 08). [in English].
15. Schuman, T. (1984). *Love letter to America*. Los Angeles: Almanac Panorama. [in English].
16. Spjut, R.J. (1979). Defining Subversion. *British Journal of Law and Society*, 6, 2, 254-261. [in English].
17. Vale, Torres (1994). *Preventing Humanitarian Crises Through Peace-Building and Democratic Empowerment: Lessons From Cambodia*. <https://www.academia.edu/8887055/Preventing_Humanitarian_Crises_Through_Peace-Building_and_Democratic_Empowerment_Lessons_From_Cambodia> (2020, January, 24). [in English].